

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק וחבר בד"צ

בס"ד, גליון שצד, פרשת ואתחנן-נחמו, תש"פ

יעוץ לכל סכסוכי ממון, ואישות. ועריכת חוזים על פי ההלכה.

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

בית דין צדק "בינת המשפט"

בדין אונאה במכירת מסכות בבית הכנסת

ובו יבואר: א. עד מתי יכול לתבוע אונאתו כשהתאנה בשתות, וביותר משתות. ב. אם יש אונאה בכלי בית. ג. לוקח שידע שיש במחיר של המקח אונאה, האם יכול לתבוע אונאתו, ועד מתי. ד. מה הדין אם השתמש בחפץ שיש בו אונאה יותר משתות. ה. האם יש אונאה בהקדש, או בכסף של בית הכנסת. ו. בית כנסת שיש שם מסכות למכירה - למי שבא בלא מסכה - במחיר גבוה מאוד, האם יש בזה חשש אונאה.

הנידון

"אני גבאי בית הכנסת. בעקבות הנגיף שהתפשט, נאסרה הכניסה לבית כנסת שלנו ללא מסכה. בכניסה לבית הכנסת הנהלת בית הכנסת מסכות למכירה, בתשלום עשרה שקלים למסכה, כאשר מחיר מסכה בשוק עולה שקלים בודדים. הסיבה שאנו מבקשים סכום זה: א. תשלום הטירחא שלנו. ב. כדי שאנשים לא יקנו מסכות בבית הכנסת, ויחללו את קדושתו למקום מכירות. למרות זאת נפשי בשאלתי, האם יש חשש אונאה בזה, והנהלת בית הכנסת חייבת ללוקחים החזר כספי, על הפרש שווי המסכה, מדין אונאה."

תשובה

אין כל חשש אונאה. ואין צורך להחזיר ללוקחים הפרשי כספים.

ביאור התשובה

לוקח שנתאנה עד מתי חוזר

תנן בבבא מציעא (מט, ב) "אונאה ארבעה כסף, מעשרים וארבעה כסף, לסלע, שתות למקח. עד מתי מותר להחזיר, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו" ע"כ. מבואר ששית משווי המקח הוא אונאה, כגון ארבעה כסף ממכר של עשרים וארבע. עוד מבואר שהלוקח אינו יכול לחזור לאחר זמן שמראה לתגר. והש"ס להלן (ג, ב) נושא ונותן, האם גם ביותר משתות אינו חוזר אלא בכדי שיראה לתגר, ומסיק הש"ס וז"ל "אמר רבא, הלכתא: פחות משתות - נקנה מקח, יותר על שתות - ביטול מקח. שתות - קנה ומחזיר אונאה, וזה כבדי שיראה לתגר או לקרובו" ע"כ. הנה מבואר דבין בשתות, ובין יותר משתות, חוזר רק עד כדי שיראה לתגר.

ובביאור דין חזרה לאחר זמן שיראה לתגר, כתב הרא"ש (פסקים, בבא מציעא פרק ד, סימן טו), דהטעם הוא, מפני שעד אז טועה בשווי המכר, אבל לאחר זמן שהיה יכול להראות לתגר כבר מחל על אונאתו, ודן הרא"ש, מה הדין אם עבר הזמן, ולא חקר על שווי המכר, האם הוי מחילה. וז"ל (שם) "ואם נתעצל ולא חקר לידע אם נתאנה בלא עיכוב אונס, מוחל על אונאתו". עכ"ל. וכתב הטור על דבריו וז"ל "ויש לדקדק בלשונו, שאם מברר שאירעו אונס יכול לחזור בו עדיין" עכ"ל. הנה מבואר שאם עבר הזמן ולא חקר על שווי המכר, אם הוא מחמת אונס, יכול לחזור ולתבוע אונאתו - אם הוכיח שהיה אונס, אבל אם בלא אונס נתעצל לברר, מחל על אונתו אפילו לא ידע שווי המכר. וכן פסק המחבר בחושן משפט (רכז, ז) וז"ל "עד מתי יכול לחזור ולתבוע אונאתו ולבטל המקח ביותר משתות, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו. ואם שהה יותר, אינו יכול לחזור ולא לתבוע אונאתו. ואם יברר שהיה לו אונס, ועל כן לא חקר בתוך זמן זה לידע אם נתאנה, יכול לחזור בו עדיין" עכ"ל.

הנה נתבאר בדברי הרא"ש, שכל ענין תביעה של האונאה היא כל זמן שלא מחל על האונאה, אבל אם ירוע שמחל על האונאה, כגון שעבר זמן שהיה יכול לבדוק בלא אונס, הוי מחילה ואינו יכול לתבוע אונאתו.

העולה מזה: לוקח יכול לתבוע אונאתו מהמוכר - בין נתאנה בשתות ובין נתאנה יותר משתות - כל זמן שלא מחל על אונאתו, וזמן המחילה הוא לאחר שידע שנתאנה, ולא תבע אונאתו, או שלא חקר בלא אונס לברר אם נתאנה.

דין אונאה בכלי בעל הבית

גרסינן בבבא מציעא (נא, א) "ההוא גברא דהוה נקט ורשכי לזבוני [רש"י: קשורי משי שקורין בינדיל"ש [חגורות, רצועות לקשור בהן]: קרי שיתא ושויא חמשא [רש"י: שואל בדמיהם ששה זוזים], ואי הוו יהבי ליה חמשא ופלגא - הוה שקיל. אתא ההוא גברא ואמר: אי יהיבנא ליה חמשא ופלגא - הויה מחילה, אתן ליה שיתא ואתבעיה לדינא". ע"כ. פירוש, המוכר הכריז שמחירם שש, ובאמת מחירם היה חמש, והלוקח ידע שאם יתן לו חמש וחצי ימכור לו, אלא שחשש שאז יהיה מחילה, שהוא פחות משתות, לכן אמר הלוקח, אתן לו שש, ולאחר מכן אתבע אותו לדין ויחזיר את כל הזוז השישי.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בחזרה בתוך זמן שהתירו לו חז"ל, ולכן רק מטעם כלי בעל הבית לא יכול לתבוע אונאתו בתוך הזמן.

ובזה תבין את דברי המרדכי (בבא מציעא פרק הזהב, רמז שז) שכתב וז"ל "כתב רבינו אבי העזרי, אם ידע הלוקח ושתק עד לאחר זמן, ותבעו לדין, לא הוה שתיקתו מחילה, כדחזינא הכא בתלמודא גבי וורשכי וכיפי, שהרי רבא ורב חסדא לא פטרי משום דידע, אלא משום דבעל הבית העשוי למכור כליו היה, אבל מפני שידע הלוקח כשלוקח שנתאנה, לא פטרוהו עכ"ל" ומה שכתב "ושתק עד לאחר זמן", הכונה עד הזמן, היינו בתוך הזמן, ולא עד בכלל, כך מפרש הרמ"א בדרכי משה (שם) את דבריו, והביאו להלכה בהגהה (חושן משפט רכז, ז) וז"ל "היה יודע הלוקח, בשעה שלקחו, שנתאנה, ושתק, ומיד אחר הלקיחה, קודם (זמן) שיראה לתגר או לקרובו, תובע אונאתו, לא אמרינן דמחל הואיל וידע (מרדכי ס"פ הזהב) עכ"ל".

אבל הב"ח מאריך להוכיח, שבכל אופן שהקונה ידע שיש אונאה הוי מחילה, ואינו יכול לתבוע אונאתו אפילו בתוך הזמן לפני שמראה לתגר, ומפרש המעשה של הש"ס דאיירי שהעמיד הלוקח עדים, והעיד בפניהם שלא מוחל על אונאתו, אבל אם לא העמיד עדים אינו נאמן שלא מחל על אונאתו, ואפילו בתוך הזמן אינו יכול לתבוע אונאתו הוי מחילה, והאריכו הרבה מאוד רבותינו הפוסקים בדין זה, האם בלא העמיד עדים הוי מחילה מיד, או לא. ולמעשה, רוב מגין ובנין של רבותינו הפוסקים הסכימו לפסק דין של הרמ"א, שיכול לחזור תוך הזמן, אפילו יודע שנתאנה, והם: הכנסת הגדולה (הגהות בית יוסף ח), הסמ"ע (ס"ק יח), נתיבות המשפט (ביאורים ס"ק ד), וקצות החושן (ס"ק ה), ועוד. אלא שהם נושאים ונותנים בכמה וכמה טעמים בזה, שאין כאן המקום להאריך. מכל מקום נתבאר, שאם ידע שמתאנה, והיה בדעתו לתבוע אונאתו, יכול לתבוע אונאתו תוך הזמן, אבל לאחר הזמן אין יכול לתבוע אונאתו.

העולה מזה: אפילו מי שידע שנתאנה בשתות לפני שקנה, וקנה את המקח, אפילו לא העמיד עדים שיתבע אונאתו, יכול לתבוע אונאתו עד זמן שיראה לתגר.

נאתנה ביותר משתות ונשתמש באופן שאי אפשר להחזיר

והנה כל המבואר הוא בנתאנה בשתות, דקנה ומחזיר אונאה, לכן מותר להשתמש בחפץ, כיון דקנה ומחזיר אונאה, אבל בנתאנה ביותר משתות, דבאופן זה הוי ביטול מקח, יש לעיין אם מותר להשתמש במקח, כיון שידע שהוא ביטול מקח. ואם נשתמש, האם יכול לתבוע אונאתו.

וגרסינן עוד שם: "אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: לא שנו אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח מבעל הבית - אין לו עליו אונאה". פירוש: אמר לו רבא, שאין דין תביעה של האונאה, אלא בקונה מסוחר, שידוע שמוכר במחיר קבוע, אבל בעל הבית שמוכר כליו, אין תביעת אונאה. ופירש רש"י בטעם שאין אונאה בכלי בעל הבית, וז"ל "מבעל הבית - תכשיטין וכלי תשמיש שלו חביבין עליו, ואינו מוכרן אלא ביוקר, והוה ליה כמפרש יודע אני שיש בו אונאה, דאמרינן לקמן אין לו עליו אונאה, כך מצאתי בשאלתות דרב אחאי (פרשת בהר סימן קיג) עכ"ל".

ומביא הש"ס עוד מעשה כזה בדיוק. וז"ל "ההוא גברא דהוה נקיט כיפי [פירש רש"י: נזמים] לזבוני, קרי שתין ושוי חמשינן, ואי הווי יהבי ליה חמשינן וחמשא הוה שקיל. אתא ההוא גברא ואמר: אי יהיבנא ליה חמשינן וחמשא הווי מחילה, אתן ליה שיתין, ואתבעיה לדינא. אתא לקמיה דרב חסדא. אמר ליה: לא שנו אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח מן בעל הבית - אין לו עליו אונאה".

הנה מבואר בסוגיא, שבכונה קנה הלוקח ביוקר, כדי לתבוע בחזרה את האונאה, ופסקו רבא ורב חסדא שהקונה מבעל הבית, יודע שבעל הבית מוכר ביוקר, לפיכך אינו יכול לתבוע אונאה, דהוי כמו שמפרש יודע אני שיש בו אונאה, וכמבואר לעיל, שאם יודע הוי מחילה, ואינו יכול לתבוע כספו. ועל מה שאמר שבפחות משתות יהיה מחילה, ובשתות אתבע לדין, פירש רש"י וז"ל: "מחילה - לאלתר, דהוה ליה פחות משתות: ואתבעיה בדינא - בכדי שיראה לתגר" עכ"ל. דלאחר שיראה לתגר בלאו הכי אינו יכול לתבוע אונאתו, דהוי מחילה, כמבואר לעיל.

העולה מזה: הקונה כלים מבעל הבית, ונתאנה לוקח, אינו יכול לתבוע אונאתו, דידוע שבעל הבית מוכר ביוקר, ואפילו בתוך הזמן שיכול לתבוע אונאה.

קנה מקח באונאה של שתות וידע שנתאנה

אבל יש לדקדק בביאור הסוגיא, דהרי מבואר שהלוקח ידע שיש בו אונאה, ולקחו על דעת שיש בו אונאה, אלא שיתבענו לאחר מכן, ומוכח בסוגיא שאם לא היה זה כלי בעל הבית, היה יכול לתבוע אונאתו בתוך כדי זמן חזרה של לוקח. אבל קשה, כיון שידוע לנו שידע שיש בו אונאה הרי מחל על אונאתו, ואפילו לא היו כלי בעל הבית אינו יכול לתבוע אונאתו, ומדוע תלו את חזרת הלוקח במה שהם כלי בעל הבית. ומכאן יש ללמוד, שאפילו שהלוקח יודע שיש בו אונאה, לא אמרינן דמחל, אלא אמרינן דבדעתו לתבוע אונאתו

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

את החפץ למוכר, ולתבוע להחזיר לו כספו, כיון שמחל על אונאתו. ובחות יאיר משמע שיכול לתבוע אונאתו. ב. וכל זה רק לפני זמן שיראה לתגר – וכשיטת המרדכי לעיל שלא מחל – אבל לאחר זמן שיראה לתגר כבר חלה המחילה. ג. וכל זה בשימוש בחפץ שאינו מקלקלו, אבל אם השתמש בחפץ וקלקלו, וידע שיש בו ביטול מקח, מודה החות יאיר שאינו יכול לתבוע אונאתו אפילו בתוך זמן כדי שיראה לתגר, שהרי ידע וקלקלו ומחל. ד. ואם לא ידע שיש אונאה וקלקלו, חייב המאנה לשלם למתאנה אונאתו.

דין אונאה בהקדש

תנן בבבא מציעא (נו, א) "אלו דברים שאין להם אונאה: העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות" ע"כ, ונחלקו בגמ' (שם, נז, א) אם יש להם ביטול מקח, ולהלכה נקטינן דאין להם ביטול מקח ביותר משתות, ומכל מקום יש ראשונים שסוברים שביותר מפלגא יש להם בטול מקח, והביא הרמ"א שיטתם בחושן משפט (רכז, כט), וז"ל "אלו דברים שאין להם אונאה: העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות; אפילו מכר שוה אלף בדינר, או שוה דינר באלף, אין בהם אונאה. הגה: וי"א דדוקא עד פלגא, אבל יותר מפלגא, כגון שמכר לו אחד יותר משנים, הוי אונאה (טור בשם ר"ת והרא"ש)" עכ"ל. נצינו למדים, דעד פלגא אין טענת אונאה על הקדש, וביותר מפלגא הוא פלוגתא ויכול המאנה לומר קים לי.

ואף על פי שבסמ"ע כתב בפשיטות שהקדש של בית הכנסת בזמנינו הוא חולין, וז"ל (שם, ס"ק מט) "ודע דבטור (סעיף מ) לא מנה הקדשות בהדי הני דלית בהו אונאה, והרי"ף (בבא מציעא לב, א מדפי הרי"ף) והרא"ש (שם, ד, כא) העתיקו המשנה דמנה הקדשות בהדי הני דלית בהו אונאה, אבל בהעתיקים הגמרא וכתבו טעם למה אין בהם אונאה השמיטו זה דהקדש. ונראה לי דטעמייהו, דסבירא להו, דבזמנינו אין לנו הקדש דבדק הבית אלא הקדש מתנות עניים ודבית הכנסת, ודין חולין גמור יש לו כמו שכתב הרא"ש בהדיא (שו"ת כלל יג, א), והטור הביאו בסוף סימן צה, ובסוף סימן ריב עיין שם, גם באורח חיים סימן קנג, והרי הוא בכלל עמיתך ויש בו אונאה. ובהקדש הגוף לא צריך להאי טעמא דאינו נוהג בזמנינו, דהא המיעוט דעמיתך לא קאי עליה דאין בהו משא ומתן, ומועלין בהן ויצאו לחולין" עכ"ל.

אבל הגאון רבי אברהם דוב שפירא זצ"ל, בספרו "דבר אברהם" האריך להוכיח שהקדש בית הכנסת בזמן הזה דינו כהקדש לענין אונאה, ונביא מקצת לשונו. וז"ל (חלק ב סימן יט) "ראיתי בספרי האחרונים שתפסו דברי הסמ"ע כהלכה פסוקה באין חולק. אבל

והנה כתב בזה הריטב"א, ומובא בשיטה מקובצת בבא מציעא (נ, ב) וז"ל "יתר על שתות בטול מקח. פירוש ושניהם חוזרים. והוי יודע, שאם נשתמש הלוקח במקח יש לו ג' דינים. א] אם התשמיש היה קודם שהכיר באונאתו, מחזירו כמות שהוא, דהא ברשות עבד. ב] ואם נשתמש בו אחר שהכיר באונאה, קודם שיודיע למוכר, מחל אונאתו, שאם לא כן לא הוה ליה להשתמש בו, כיון דהוי בטול מקח. ג] ואם הכיר אונאתו והודיעו, ואחר כך נשתמש בו, לא מחל אונאתו, אלא שחייב לשלם למוכר מה שנשתמש, או מה שהפסיד בתשמישו אם רצה המתאנה לבטל המקח לתבוע אונאה. ויש דין רביעי, דהיכא דהוי אונאה של שתות, אף על גב דהכיר האונאה ונשתמש בו לא הפסיד, דהא על כרחו קנה, והוה ליה להשתמש בו כפי פירוש רש"י הנכון, וכן דעת הרמב"ם בדינים הללו". עכ"ל הריטב"א.

הנה מבואר בדין ב', שכיון שהשתמש בחפץ שידע שהוא ביטול מקח ולא הודיע למוכר, מחל אונאתו מיד, ואינו יכול לתבוע אונאתו. אלא אם כן הודיע למוכר שיש אונאה וביטול מקח.

ומהרש"ם במשפט שלום כאן סעיף ז ס"ק ח, תמה על הריטב"א, דכיון שהכיר באונאה, אם כן, היינו לאחר שיעור בכדי שיראה, אם כן גם בלא נשתמש אינו יכול לחזור בו, וכתב, דאם הריטב"א סובר כהמרדכי הנ"ל, שכשידע מאונאה גם כן יכול לחזור בו תוך השיעור, אתי שפיר, דאיירי באופן שידע, ועוד לא הראה לתגר, וכמו שכתב בסמ"ע שם, שאפילו בנתאנה יותר משתות דהוי ביטול מקח, יכול לחזור בו עד כדי שיראה לתגר. ולכן רק בנשתמש אינו יכול לחזור בו, והטעם בזה, מחדש הריטב"א שמחל אונאתו.

אבל בחות יאיר בסימן קפז, משמע דסובר, שאף אם נשתמש לאחר שנודע לו, יש דין החזרת אונאה לפני שיראה לתגר, ושמיין את החפץ שהשתמש בו, כפי שווין במחיר השוק. וכל זה הביא בפתחי חושן (חלק ה, אונאה, פרק יא, הערה לט).

ונראה פשוט, שאף החות יאיר שסובר שאם השתמש לפני זמן שיראה לתגר יכול להחזיר, זה רק כאשר השימוש לא קלקל את החפץ לגמרי, אבל אם אכלו, או עשה שימוש שאינו ראוי כבר לשימוש, גם החות יאיר מודה שאינו יכול לתבוע אונאתו, ומחל אותה מיד, דכיון שהיתה אונאה יותר משתות, והרי הוא ביטול מקח, אם כן, איך השתמש בחפץ שאינו שלו וקלקלו. ולהלן יבואר, שאם לא ידע שיש אונאה וקלקלו, חייב המאנה לשלם למתאנה אונאתו.

העולה מזה: א. לוקח שידע שהמחיר הוא יקר, ויש בו אונאה יותר משתות, דבטל מקח, אם השתמש בחפץ לפני שיראה לתגר, אפילו אם אין השימוש מקלקלו, לפי הרא"ש, אין יכול להחזיר

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

כלים שתקן ליה בזה. ואף על פי שבדבר אברהם מביא ראשונים שחולקים בזה, קשה לומר שיכול לומר קים לי כנגד הלכה ברורה של עמודי ההוראה, אבל בסניף אפשר לצרף טעם זה.

ומלבד כל הטעמים הנראים לעיל, נראה לעניות דעתי שמטעם אחר אין כאן כלל אונאה, דהטעם שאמרו שקבעו מחיר גבוה כדי שלא יקנו בבית הכנסת ויחללו את המקום, הוא טעם הגון ביותר, וכן ראוי לעשות, וכעין מה שכתב המחבר בחושן משפט בסימן ב, שראוי לקנוס ולהפקיר ממון לצורך. ואף על פי שאין כאן תקנת בית דין, אבל ראוי לעשות כן. וכן הטעם שאמרו שיש לתת שכר לגבאי שטורה להביא את המסכות ולהתעסק בהם, גם טעם הגון הוא, הרי שלפי טעם זה באמת אין כאן אונאה כלל. עולה מכל הטעמים הנ"ל, שאין כאן אונאה כלל, וכן ראוי לעשות.

העולה מזה: בית הכנסת שמוכרים מסכות במחיר יותר מפי שנים, אין בזה אונאה מכמה טעמים: א. כל מי שידע מחיר מסכה מחל. ב. מי שלא ידע אינו נאמן שלא ידע. ג. גם אם באמת לא ידע, הרי שיעור דכי שיראה לתגר, הוא מיד, והיה לו לברר מחירו, וזה שנתעצל אינו סיבה לתת לו אפשרות לתבוע אונאה. ד. הרבה סוברים שאין אונאה לכסף של בית כנסת כדין הקדשות שאין בהם אונאה. ה. ראוי לתקן שמחירה יהיה רב שלא יחללו את קדושת בית כנסת. ו. מחירה רב בגלל תשלום לגבאי על הטרחה בהבאת המסכות והטיפול בהם, ואין כאן אונאה.

דינים העולים:

- א. לוקח יכול לתבוע אונאתו מהמוכר – בין נתאנה בשתות ובין נתאנה יותר משתות - כל זמן שלא מחל על אונאתו, וזמן המחילה הוא לאחר שידע שנתאנה, ולא תבע אונאתו, או שלא חקר בלא אונס לברר אם נתאנה.
- ב. הקונה כלים מבעל הבית, ונתאנה לוקח, אינו יכול לתבוע אונאתו, דיודע שבעל הבית מוכר ביוקר, ואפילו בתוך הזמן שיכול לתבוע אונאה.
- ג. אפילו מי שידע שנתאנה בשתות לפני שקנה, וקנה את המקח, אפילו לא העמיד עדים שיתבע אונאתו, יכול לתבוע אונאתו עד זמן שיראה לתגר.
- ד. לוקח שידע שהמחיר הוא יקר, ויש בו אונאה יותר משתות, דבטל מקח, אם השתמש בחפץ לפני שיראה לתגר, אפילו אם אין השימוש מקלקלו, לפי הרא"ש, אין יכול להחזיר את החפץ למוכר, ולתבוע להחזיר לו

באמת אין דין זה מוסכם אליבא דכולי עלמא. שהרי רב האי גאון בספר המקח (שער נו) כתב מפורש דהקדש לעניים ושל בתי כנסיות דינן כהקדשות ואין להם אונאה, ורבנו ירוחם (מישרים, נתיב ט, חלק ג, דף לא, טור ג) הסכים עמו כמובא בבית יוסף כו" עכ"ל. ועוד מאריך שם בזה. ולכן כתב בפתחי חושן (חלק ה, גניבה ואונאה, פרק י, הערה ה) דהמוחזק יכול לומר קים לי.

העולה מזה: בהקדשות אין דין אונאה אפילו ביותר משתות. ונחלקו הראשונים האם יש אונאה ביותר מפלגא, כגון שמכר אחד במחיר יותר משנים. עוד נחלקו הראשונים, אם הקדש בית הכנסת בזמנינו יש לו דין הקדש, לפיכך המוחזק יכול לומר קים לי.

מכירת מסכה במחיר יותר מפלגא האם חייבים להחזיר האונאה

ועכשיו נבוא לבאר נידון דידן, שמוכרים מסכה במחיר גבוה מאוד, ביותר מפלגא, האם חייבים הגבאים של בית הכנסת להחזיר ללוקחים אונאה על זה.

והנה כידוע מיד שאדם משתמש במסכה, כבר אינה בשימוש לאחר, והרי זה כמשתמש בחפץ וקלקלו, וכבר נתבאר דהכל מודים שאם השתמש בחפץ וקלקלו, וידע שיש בו ביטול מקח, אינו יכול לתבוע אונתו אפילו בתוך זמן כדי שיראה לתגר, שהרי ידע וקלקלו ומחל. אבל מי שלא ידע שיש בו אונאה, אף על פי שקלקלו, חייב המאנה לשלם לו את ההפרש של האונאה, ואף על פי שיש כאן ביטול מקח, כמבואר בתרומת הדשן סימן שיח, שהמתאנה בשיעור יותר משתות, ואי אפשר להחזיר את החפץ, חייב המאנה לשלם למתאנה את ההפרש, וכן כתב בפתחי חושן (שם, פרק יא, הערה לז).

אבל באמת כל זה לרווחא דמלתא, דאפילו בלא ידע, הרי כמעט אין אחד שאין יודע מחיר מסכה, לכן, לא מיבעיא שאינו נאמן לומר שלא ידע ולהוציא ממון, אלא כיון שכולם יודעים שמחיר עשרה שקלים הוא אונאה גדולה מאוד, לכן, לפני שישתמש חייב הלוקח לברר מחירה מכל אחד שנמצא שם, שהרי שיעור כדי שיראה לתגר הוא מיד, וזה שנתעצל ולא בירר, אינה סיבה שיכול לחזור בו, כמבואר לעיל, אם כן אפילו לא ידע, כבר עבר שיעור כדי שיראה לתגר, ואינו יכול לחזור בו מעיקר הדין.

זאת ועוד, שכבר נתברר שדין אונאה בכסף של בית הכנסת תליא באשלי רברבי. אלא שלמעשה ליבי נוקפיה לומר שאין יכול לומר בזה קים לי, דלא כדברי הפתחי חושן, מאחר שעמוד ההוראה, רבינו הסמ"ע פסק בפשיטות שיש אונאה בכסף בית הכנסת, וכל הנושאי

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

הקדש בית הכנסת בזמנינו יש לו דין הקדש, לפיכך המוחזק יכול לומר קים לי.

ט. בית הכנסת שמוכרים מסכות במחיר יותר מפי שנים, אין בזה אונאה מכמה טעמים: א. כל מי שידע מחיר מסכה מחל. ב. מי שלא ידע אינו נאמן שלא ידע. ג. גם אם באמת לא ידע, הרי שיעור דכי שיראה לתגר, הוא מיד, והיה לו לברר מחירו, וזה שנתעצל אינו סיבה לתת לו אפשרות לתבוע אונאה. ד. הרבה סוברים שאין אונאה לכסף של בית כנסת כדין הקדשות שאין בהם אונאה. ה. ראוי לתקן שמחירה יהיה רב שלא יחללו את קדושת בית כנסת. ו. מחירה רב בגלל תשלום לגבאי על הטרחה בהבאת המסכות והטיפול בהם, ואין כאן אונאה.

כספו, כיון שמחל על אונאתו. ובחות יאיר משמע שיכול לתבוע אונאתו.

ה. וכל זה רק לפני זמן שיראה לתגר – וכשיטת המרדכי לעיל שלא מחל – אבל לאחר זמן שיראה לתגר כבר חלה המחילה.

ו. וכל זה בשימוש בחפץ שאינו מקלקלו, אבל אם השתמש בחפץ וקלקלו, וידע שיש בו ביטול מקח, מודה החות יאיר שאינו יכול לתבוע אונאתו אפילו בתוך זמן כדי שיראה לתגר, שהרי ידע וקלקלו ומחל.

ז. ואם לא ידע שיש אונאה וקלקלו, חייב המאנה לשלם למתאנה אונאתו.

ח. בהקדשות אין דין אונאה אפילו ביותר משתות. ונחלקו הראשונים האם יש אונאה ביותר מפלגא, כגון שמכר אחד במחיר יותר משנים. עוד נחלקו הראשונים, אם

